

ਰਾਜ ਸ਼ੇਖਰ ਅੱਤਰੀ ਜੇ.

ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹੋਰ- ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ- ਉੱਤਰਦਾਤਾ

2013 ਦਾ ਆਰਐਸਏ ਨੰ.1613

ਮਈ 16, 2018

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, 1950 - Art. 300A - ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ, 1894 - ਨਿਯਮਤ ਦੂਜੀ ਅਪੀਲ - ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ਾ - ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ - ਜਮਾਂਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੁਦਈਆਂ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ (ਗੈਰਮੁਖਿਨ ਸਰਕ) ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਸ਼ਤਯੋਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ - ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੜਕ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ - ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਵੀ ਆਪਹੁਦਰੇਪਣ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦਾ ਇੱਕ ਕੰਮ ਸੀ - ਧਾਰਾ 300 ਏ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵਾਂਝੀ ਕੇਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਦ/ਰਾਜ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ/ਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਫਿਟੇਟ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ - ਨਿਯਮਤ ਦੂਜੀ ਅਪੀਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖੇ ਗਏ, ਮੁਦਈ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਖਾਲੀ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੁਦਈ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ 'ਗੈਰ ਮੁਖਿਨ ਸਰਕ' (ਭਾਵ ਗੈਰ ਕਾਸ਼ਤਯੋਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ) ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਐਂਟਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਐਂਟਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸੜਕ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਰਾਜ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੜਕ ਕਿਸ ਸਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

(ਪਰਾ 18)

ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਤ ਕੋਰਸ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਅਸਲੀਲ ਅਤੇ ਘਿਣਾਉਣੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੰਕਲਪ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਇੱਕ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਦਾ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਨੁਸ਼ਖੇ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਪਰਾ 19)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਬੇਸਹਾਰਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਰਾਜ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਪਰਾ 23)

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸ ਮੂਲ ਧਾਰਾ 31(1) ਨੇ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਖੋਹਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੀਵਿਥਾਨ ਵਿੱਚ ਨਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 300-ਏ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸੀਵਿਥਾਨ ਦੀ 44 ਵੀਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(ਪਰਾ ੨੯)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 300-ਏ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ 'ਕਾਨੂੰਨ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵਾਂਝੀ ਕੇਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦਾ ਐਕਟ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਜਾਂ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਹੁਕਮ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰੱਖਣੀ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।

(ਪਰਾ 30)

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 'ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਪਣਾਏ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੜੱਪਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਬਦਲਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਗਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

(ਪਰਾ 34)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੁਦਈ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਖਾਲੀ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬਚਾਓ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ

ਮੁਦਈਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ।

(ਪਰਾ 36)

ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਪ੍ਰੋਮਜੀਤ ਕਾਲੀਆ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਡਾ .

ਵੀਜੀ ਜੌਹਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਡੀਏਜੀ, ਪੰਜਾਬ।

ਰਾਜ ਸ਼ੇਖਰ ਅੱਤਰੀ, ਜੇ.

(1) ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ/ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਉਦਾਸੀਨ ਰਵੱਈਏ ਕਾਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੁਖੀ ਰਿਹਾ। ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੇਸ

ਵਿੱਚ, ਮੁਦਈ/ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਮਨਮਾਨੀਆਂ, ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਅਤੇ ਬਰਬਰ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਸਨ।

(2) ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਇਹ ਮੂਲ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਐਕਵਾਇਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(3) ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਮੁਦਈ/ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪੂਰਨ ਮਾਲਕ ਸਨ/ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੋਲਡਿੰਗ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਪਰ ਰਾਜ ਨੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਭੂਮੀ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਦਾਇਗੀ ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ, 1894 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

(4) ਮੁਦਈਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 1997-98 ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂਬੰਦੀ ਅਨੁਸਾਰ 17 ਕਨਾਲ 18 ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 18 ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ 18 ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ/ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁਕਮ ਵੀ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੁੱਲ।

(5) ਮੁਦਈਆਂ ਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਉਸ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸਧਾਰਕ ਹਨ। ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੁਦਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਪਸ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲਾਇਸੈਂਸ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(6) ਰਾਜ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮਾ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਲੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ 50 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਦਈਆਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਉਲਟਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ

ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(7) ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

“ਕਿ ਮੁਦਈ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਮੁਦਈ ਵਿਚ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੋਂ ਮਾਨੋਚਾਹਲ-ਸ਼ਬਾਜ਼ਪੁਰ ਤੱਕ ਪੱਕਾ ਸੜਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਲ 1956-57 ਵਿੱਚ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.ਡੀ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਦਾਇਰ ਹੋਣ ਤੱਕ, ਨਾ ਤਾਂ ਮੁਦਈਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਬਜ਼ੇ ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਜਾਂ ਦਾਅਵਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਹਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਦਈ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, 50 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ, ਸੀਮਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕੱਲੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਕਿ ਮੁਦਈਆਂ ਕੋਲ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ, ਮੁਦਈਆਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜ/ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪੀਡਬਲਯੂ.ਡੀ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਮਿੱਠੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਬਾਅ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਨੋਕ ਅਤੇ ਸਾਂਝਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕਥਿਤ ਮੰਗ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਇਹ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਸਹਿਮਤੀ ਅਤੇ ਮੁਦਈਆਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ/ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਆਪਣੀ ਮਿੱਠੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਾਲ 1956-57 ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਹੁਣ ਇਸ ਦੇਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਮੁਦਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਕ, ਵਿਆਜ ਜਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵੀ ਇਕੱਲੇ ਇਸ ਅੰਕ 'ਤੇ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ।

ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਦਈ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ, ਇਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ:-

“... ਮੁਦਈਆਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜ/ਪੂਰਵ-ਪਿਤਾ, ਸਾਲ 1956-57 ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ

ਸਹਿਮਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਿੱਠੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਬਾਅ ਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਇੱਕ ਨੋਕ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਪੱਕਾ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਹੋਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਜਾਂ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਤੋਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਲਈ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਇਸ ਪੈਰਾ ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ, ਵਿਆਜ, ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(Raj Shekhar Attri, J.)

(8) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ ਕਿਸ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਲਗਭਗ ਸਾਲ 1956-57 ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ ਜਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਯੋਜਨਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਵੀ ਉਠਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੁਦਈ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਸੜਕ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ।

(9) ਮੁਦਈਆਂ ਨੇ ਮੁਢਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੈਰਿਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਕਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ।

(10) ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਤੋਂ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:-

- 1) ਕੀ ਮੁਦਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ? ਓ.ਪੀ.ਪੀ
- 2) ਜੇਕਰ ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 1 ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਮੁਦਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ? ਓ.ਪੀ.ਪੀ
- 3) ਕੀ ਮੁਦਈ ਬਦਲ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ? ਓ.ਪੀ.ਪੀ
- 4) ਕੀ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਅਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ? ਓ.ਪੀ.ਪੀ
- 5) ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੂਟ ਸਾਂਭਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਓ.ਪੀ.ਡੀ
- 6) ਕੀ ਮੁਦਈ ਅਸਲ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ? ਓ.ਪੀ.ਡੀ
- 7) ਰਾਹਤ.

(11) ਸਿੱਖਿਅਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ

ਸਬੂਤ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ। ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਮੁਦਈ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਖੁਦ ਗਵਾਹ ਬਕਸੇ ਵਿੱਚ PW1 ਵਜੋਂ ਕਦਮ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ PW2 ਵਜੋਂ, ਗੁਰਨਿਸ਼ਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ PW3 ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਜਰਾ ਅਕਸ ਸਾਬਕਾ P1, Ex.P2, ਨੋਟਿਸ Ex.P3, ਰਸੀਦਾਂ ਐਕਸ. P4, Ex.P5, ਖਸਰਾ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਦੀ ਕਾਪੀ Ex.P6, ਸਾਲ 1997-98 ਲਈ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਪੀ Ex.P8, ਸਾਲ 1992-93 ਲਈ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਪੀ Ex.P9, ਸਾਲ 1977-88 ਲਈ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਪੀ Ex.P10, ਸਾਲ 1982-83 ਲਈ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਪੀ Ex.P11, ਸਾਲ 1977-78 ਲਈ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਪੀ Ex.P12, ਸਾਲ 1967-68 ਲਈ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਪੀ Ex.P13, ਸਾਲ 1972 ਲਈ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਪੀ -73 Ex.P14, XEN PWD, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੁਆਰਾ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਜਵਾਬ Ex.P15, ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਵਾਬ/ਹਵਾਲਾ। Ex.P16, ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਮਿਤੀ 27.08.2003 Ex.P17, ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ P18 ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਾਪੀ, ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਪੀ ਸਾਬਕਾ. ਪੀ-19, ਨੋਟਿਸ ਦਾ ਅਸਲ ਜਵਾਬ ਐਕਸ.ਪੀ-20 ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਦਾ ਪੱਤਰ ਐਕਸ.ਪੀ-21 ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਬਚਾਓ ਪੱਖਾਂ/ਜਵਾਬਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਉਪ ਮੰਡਲ ਇੰਜਨੀਅਰ ਨੂੰ ਡੀਡਬਲਯੂ1 ਵਜੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ।

(12) ਸਿੱਖਿਅਤ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ

ਸੀ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

(13) ਮੁਦਈਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

(14) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ।

(15) ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ/ਮੁਦਈਆਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰੈਵੇਨਿਊ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੁਦਈਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਮਾਲਕਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਰਾਜ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲਾਇਸੈਂਸਧਾਰਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਕਿ ਮੁਦਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵ-ਹਿੱਤਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ; ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੇ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ; ਕਿ ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਜਾਂ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸਾਲ 1956-57 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਪੀਲ ਉਠਾਉਣ ਲਈ। ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨਾ ਤਾਂ ਅਨੁਮਤੀਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, *ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੁਕੇਸ਼* ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ।

(16) ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ 1956 57 ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ; ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਮੁਦਈਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਕੋਈ ਉਂਗਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਈ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਜ ਉਲਟਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ *ਖੱਤਰੀ ਹੋਟਲਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟਡ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ*² ਅਤੇ *ਪੋਪਟ ਬਰਿਹੂ ਗੋਵਰਧਨੇ ਆਦਿ ਬਨਾਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ*³ ਅਤੇ *ਪੋਪਟ ਬਰਿਹੂ ਫੈਸਲਿਆਂ* 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(17) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(18) ਜਮ੍ਹਾਂਬੰਦੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੁਦਈ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ '*ਗੈਰ ਮੁਮਕਿਨ ਸਰਕ*' (*ਭਾਵ ਗੈਰ ਕਾਸ਼ਤਯੋਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ*) ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਐਂਟਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਐਂਟਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸੜਕ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਰਾਜ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੜਕ ਕਿਸ ਸਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਮੁਦਈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

12011(4) CCC 706 (SC)

22011(9) SCC 126

32014 (1) RCR (ਸਿਵਲ) 557

(19) ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਤ ਕੋਰਸ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਅਸਲੀਲ ਅਤੇ ਘਿਣਾਉਣੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਨੁਸ਼ਖੇ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ/ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਘਿਣਾਉਣੀ ਅਤੇ ਘਿਣਾਉਣੀ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾਲ ਹੜੱਪ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਅਮਲ ਸਿਰਫ ਨਹੀਂ ਹਨ

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਨੇ ਉਲਟ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਾਲਕੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(20) ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੀਮਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਰੈਵੇਨਿਊ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਦਈ/ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਲਟ ਇੰਦਰਾਜ਼, ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਸਾਰੇ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਂਟਰੀਆਂ ਮੁਦਈਆਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਜਾਂ ਐਂਟਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(21) ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਬਕਾ ਡੀਡਬਲਯੂ 1 ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਉਪ ਮੰਡਲ ਇੰਜਨੀਅਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹਲਫਨਾਮਾ Ex.DW1/A ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਦਈਆਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਬਾਅ ਦੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ Ex ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। DW1/A, ਜੋ ਕਿ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨੇਕ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਰੈਵੇਨਿਊ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੁਦਈ ਮਾਲਕਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

(22) ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸਾਲ 1956-57 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(23) ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਬੇਸਹਾਰਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਰਾਜ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(24) ਬਚਾਓ ਪੱਖ/ਜਵਾਬਦਾਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਖਾਸਤ ਅਪਣਾਈ ਹੈ

ਕਿ ਮੁਦਈਆਂ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ, ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕੋਈ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮੁਦਈ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੂਰਵ-ਹਿੱਤ ਨੇ ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਮੁਦਈ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।

ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ।

(25) ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ 700 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਜੂਲੇ ਹੇਠ ਰਿਹਾ ਸੀ। 1919 ਦੀ ਘਿਨੌਣੀ ਨਸਲਕਸ਼ੀ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਜਲਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਉਦਾਸ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ, ਪੀੜਾ ਅਤੇ ਪੀੜਾ ਝੱਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਦਬਾਅ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤਿਆਚਾਰਾਂ, ਵਹਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਮੁਦਈ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਤੂ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(26) ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ⁴, ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ, 1984 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਉਲਟਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੈਰਾ ਨੰ. 26-29 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ:-

"26. ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ-ਮਾਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ, ਗੁੜਗਾਓਂ ਰਾਹੀਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਹੱਕ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

27. ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜਾਇਦਾਦ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ, ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਨੇ ਉਲਟ ਕਬਜ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਹੱਕ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੋਰਮਾਂ ਅੱਗੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੜਪਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

28. ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਪੁਲਿਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਉੱਠ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ-ਮਾਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕ ਲੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਸਲ ਮਾਲਕਾਂ ਤੋਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਹੜਪਣ ਦੀ ਫਿਰਾਕ 'ਤੇ ਹਨ।

(Raj Shekhar, Atti, J.)

29. ਨਵੰਬਰ 2007 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਲੇਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ 'ਬਕਵਾਸ ਤੋਂ ਭਾਵਨਾ ਬਣਾਉਣਾ: ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਜਵਾਬ'। ਲੇਖ ਐਂਡਰਿਊ ਡਿਕਲ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੈਰਾ ਨੰ. 44 ਤੋਂ 51 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:-

30. ਜੇਕਰ, ਸੰਸਦ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ 30 ਤੋਂ 50 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਸੰਪੱਤੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ

12. ਅਜਿਹਾ ਵਿਸਤਾਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਸਫਲ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਹੈ (ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ)। ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਿਆਦ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਬਾਰੰਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸਿਵ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਲਕ ਹੀ ਸਿਰਲੇਖ ਗੁਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

45. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵੱਲ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ, ਜੇਕਰ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਗੁਪਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ।

46. ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਸਦ ਦੀ ਨੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸਾਡਾ ਬੰਧਨਬੱਧ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ, ਅਕਸਰ ਨਹੀਂ, ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਟਕਰਾਅ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇੱਕ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

47. ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ - ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਸੱਦਦ, ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ - ਨੂੰ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਰਲੇਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਸਨੇ 12 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। 12 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਰਲੇਖ, ਤਰਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਾਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਕਾ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਹਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਲੱਗੇ।

48. ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੰਪੱਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਰਾਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

49. ਜੇਕਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਹੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ (ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ) ਨੂੰ ਹੜੱਪਣ

ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਰਾਜਕਤਾ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

50. ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਗੁਆਏ ਬਿਨਾਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ, ਜਨਤਕ ਅਦਾਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੜਪਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। .

51. ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਿਰੋਧੀ ਕਬਜ਼ੇ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਦਿੱਖ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਦਲਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ।"

(27) ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੜਕ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੁਕਮ, ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਤੇ ਸਾਲ 1956-57 ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 1978 ਦੀ 44^{ਵੀਂ} ਸੋਧ ਭਾਵ ਮੂਲ ਧਾਰਾ 31 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ।

(28) ਉੱਘੇ ਡੋਮੇਨ ਦਾ ਇੱਕ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸਿਧਾਂਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਰੋਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਲੈਣ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਲੋੜ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੈ। ਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ

ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੈਕਸਿਮ- ਸੈਲਸ ਪੋਪੁਲੀ ਈਸਟ ਸੁਪਰੇਮਾ ਲੈਕਸ- ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਸਰਵਉੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਅਧਿਕਤਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਨਤਕ ਮੇਜਰ ਈਸਟ ਕੁਆਮ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਜਨਤਕ ਲੋੜ, ਨਿੱਜੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਹੈ"। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਮੂਲ ਧਾਰਾ 31 ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਧਾਰਾ 300-ਏ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।

(29) ਮੂਲ ਧਾਰਾ 31(1) ਬਜ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਖੋਹਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਧਾਰਾ 300-ਏ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 44^{ਵੀਂ} ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

(30) ਧਾਰਾ 300-ਏ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ 'ਕਾਨੂੰਨ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਪੱਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕੇਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦਾ ਐਕਟ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼, ਅਤੇ ਕਿਸੇ

(Raj Shekhar Attri vs L) ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ।

(31) ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਛੇ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵ 44^{ਵੀਂ} ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਦਈਆਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੜੱਪਣਾ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ। 44^{ਵੀਂ} ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਧਾਰਾ 31 ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਮੁਦਈ ਦਾ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

(32) ਸਾਰੇ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੜਕ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਬਿਲਕੁੱਲ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਦਈਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦਾ ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(33) ਸਿੱਖਿਅਤ ਰਾਜ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ *ਅਨੁਪਾਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ* ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(34) ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 'ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਪਣਾਏ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੜੱਪਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਬਦਲਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਗਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

(35) ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਹੇਠਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਕਿ ਸੜਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ; ਕਿ ਮੁਦਈਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਯੋਜਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਲੀਕੀ ਗਈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੁਦਈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਜੋੜੇ ਗਏ ਮੌਖਿਕ ਸਬੂਤ ਸਵੈ- ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(36) ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੁਦਈ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਦੇ ਖਾਲੀ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਇਸ ਦੁਆਰਾ, ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਦਈਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਖਾਲੀ ਕਬਜ਼ਾ, ਉਸ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਦਈਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(37) ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਪਾਇਲ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਡਾ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮਹਿਕ